

Rapperswil

na dawnych pocztówkach

katalog wystawy

Rapperswil

na dawnych pocztówkach

katalog wystawy

Warszawa 2020

scenariusz

Ewa Furmańska, Izabela Gass, Hanna Krajewska

współpraca

Danuta Piotrowska, Wojciech Piotrowski

projekt graficzny

Maria Kaliszczuk-Donaj, AMALKER sp. z o.o.

© Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie, Warszawa 2020

© Towarzystwo Rapperswilskie, Warszawa 2020

ISBN 978-83-950982-7-7

Druk i oprawa

AMALKER sp. z o.o.

03-715 Warszawa, ul. Stefana Okrzei 21/4

amalker@amalker.com

Wstęp

Pomysł wystawy „Rapperswil na dawnych pocztówkach” powstał kilka lat temu, kiedy okazało się, że wśród członków Towarzystwa Rapperswilskiego znajdują się kolekcjonerzy dawnych pocztówek. Zbiory posiada Izabela Gass, Marian Sołobodowski i Jan Wolski. Kwerendę wykonano także w dwóch instytucjach: Archiwum PAN i Muzeum Niepodległości w Warszawie. Autorami scenariusza wystawy są Ewa Furmańska, Izabela Gass, Hanna Krajewska.

Katalog jest opisem wystawy składającej się z sześciu tablic. Każda plansza oprócz pocztówek posiada krótki tekst informacyjny i odpowiednie motto z listów E. Orzeszkowej, B. Prusa czy Z. Wasilewskiego.

Na karcie tytułowej wykorzystano widok Rapperswilu z obrazu Pawła Bilyka z kolekcji prywatnej Izabeli Gass.

Na pierwszej tablicy przedstawione są pejzaże Rapperswilu z końca XIX w. W krajobrazie widoczna jest kolejowa wieża ciśnień, której już nie ma.

Tablica druga przedstawia zamek rapperswilski, w którym od 1870 r. znajduje Muzeum Polskie. Pocztówki zamku są kolorowe i nastrojowe, widać na nich całą bryłę zamku, niezmienną w zasadzie od średniowiecza. Jedna z pocztówek ukazuje wybieg dla danieli, występujących w dawnych legendach o zamku.

Tablica trzecia to stare miasto z pocztówkami rynku.

Pozostałe trzy tablice pokazują Muzeum Polskie w Rapperswilu. Są to pocztówki głównie czarno-białe bądź w sepii, wydane przez Muzeum.

I tak tablica czwarta pokazuje Kolumnę Barską, ufundowaną przez Władysława hr. Broel-Platera w 1868 r. w setną rocznicę konfederacji barskiej. Pocztówki przedstawiające Muzeum Polskie prezentuje tablica piąta. Zostało ono utworzone z inicjatywy i za pieniądze Wł. Platera w 1870 r. na zamku, który Plater wydzierżawił od miasta na 99 lat. W 1927 r. zbiory rapperswilskie wróciły do Polski, gdzie uległy zniszczeniu w czasie II wojny światowej. W 1949 r. wypowiedziano Muzeum umowę dzierżawną. W 1954 r. powstało Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Polskiego w Rapperswilu, w 1975 r. powołano od nowa Muzeum Polskie.

Ostatnia tablica poświęcona jest mauzoleum Tadeusza Kościuszki, w którym przechowywano serce Naczelnika w latach 1895–1927.

Wystawa została zaprezentowana podczas konferencji „150-lecie Muzeum Polskiego w Rapperswilu”, która miała miejsce 10.12.2020 on line.

Izabela Gass

Hanna Krajewska

Rapperswil — widok ogólny

Rapperswil to jedno z najbardziej malowniczych miasteczek Szwajcarii, położone na północnym brzegu Jeziora Zuryskiego w kantonie St. Gallen, około 40 km od Zurychu. Liczy 8 tysięcy mieszkańców, a wraz z satelickim miastem Jona ponad 26 tysięcy ludności.

Miasteczko powstało w XIII wieku i stanowiło siedzibę rodu von Rapperswil. Po śmierci w 1309 r. ostatniej z rodu Elżbiety von Rapperswil zamek i miasto przeszły w ręce Habsburgów. Na początku XV wieku książę Leopold IV Habsburg nadał miastu daleko idącą samodzielność. W 1464 r. Rapperswil znalazł się w Związku Szwajcarskim.

Przez miasto wiodły szlaki handlowe, a także pielgrzymkowe do słynnego sanktuarium maryjnego w Einsiedeln.

Rapperswil jest nazywany miastem róż (Rosenstadt) i słynie z trzech parków różanych z 15 tysiącami róż w wielu gatunkach. Motyw trzech czerwonych róż występował już w herbie rodu Rapperswil, obecnie w herbie miasta pozostały tylko dwie róże.

Rapperswil jest to wieś, ale murowana jak nasze miasta i ma prawie przy każdym domu ogródek. [...] Wszystko tu kąpie się w różach. Od południa i zachodu ma śliczne Jezioro Zuryskie i — ze wszystkich stron cudowne, zielone wzgórza.

(Bolesław Prus, 1895)

Rapperswil, ok. 1908 r., kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

Rapperswil, koniec XIX w., kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

Rapperswil, koniec XIX w., kolekcja pocztówek J. Wolskiego

Rapperswil, 1910 r. [w:] PAN, Archiwum w Warszawie, Materiały Jana Dąbrowskiego III-370, sygn: 186

Rapperswil, koniec XIX w. [w:] PAN, Archiwum w Warszawie, Materiały Jana Dąbrowskiego III-370, sygn: 186

Rapperswil – zamek

Zamek sam był bardzo piękny, z wieżami, krużgankami, wschodami nieskończonymi, ciemny, prastary, z XV wieku, należał do Habsburgów niegdyś...

(Eliza Orzeszkowa, 1899)

Nad miastem góruje zamek, z którego rozciąga się wspaniały widok na Alpy Glarneńskie aż do Zuryjskiego Oberlandu.

Zamek zbudował w 1200 r. Rudolf von Rapperswil, pierwszy z rodu noszący tytuł hrabiego. Pierwotny zamek został przebudowany w drugiej połowie XIV w. i jego bryła zachowała się do dzisiaj.

Do końca XVIII w. zamek służył jako twierdza, arsenał i siedziba załogi wojskowej. Kiedy budowla utraciła swoje militarne znaczenie, zaczęły się problemy z jej wykorzystaniem. W zamku mieściło się więzienie, szpital dla ofiar cholery, część pomieszczeń wynajmowano dla różnych towarzystw. W 1868 r. ogłoszono ofertę najmu zamku, ale nie znalazł się żaden oferent. Dopiero w 1869 r. zjawił się Władysław hr. Broel-Plater i zawarł z miastem umowę najmu zamku na 99 lat i urządzenie w nim polskiego muzeum narodowego.

Obecnie zamek stanowi jedną z głównych atrakcji turystycznych, ale służy także mieszkańcom miasta.

Zamek, koniec XIX w., kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

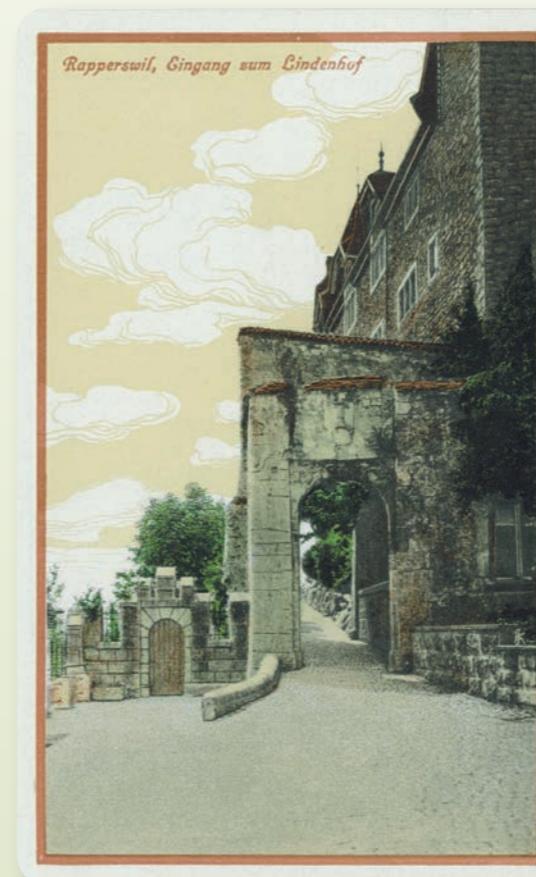
Promenada zamkowa, kolekcja pocztówek J. Wolskiego

Zamek, koniec XIX w., kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

Zamek, koniec XIX w., kolekcja pocztówek J. Wolskiego

Zamek. Wejście, koniec XIX w., kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

Zamek, koniec XIX w., kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

Rapperswil – Stare Miasto

Główne atrakcje Rapperswilu znajdują się na Starym Mieście (Altstadt). Spacerując średnio-wiecznymi ulicami miasta można podziwiać ratusz, parafialny kościół św. Jana, klasztor kapucynów, okazałe kamieniczki czy pozostałości fortyfikacji miejskich. Z rynku prowadzą na szczyt wzgórza zamkowego okazałe, dwubiegunowe schody z 1894 r. z dekoracyjną grotą pośrodku.

Jeziro Zuryskie przecina grobla, po której jeżdżą pociągi. Brzegi jeziora łączy najdłuższy drewniany most z XIV wieku w Szwajcarii. Tędy biegła droga pielgrzymkowa do sanktuarium św. Jakuba Apostoła w hiszpańskiej Compostelli.

Rynek z kamienicą zw. Burghofem, koniec XIX w., kolekcja pocztówek J. Wolskiego

Przed wieczorem wychodzę na spacer groblą przez jezioro. Parę kroków do niej, a już ani śladu miasta, cudowna powierzchnia wody, niebiesko-zielona, cisza. Od czasu do czasu przebiega pociąg po moście na grobli, zniknie, a szyny długo dzwonią i grają. Czasami znów statek nadciąga i niepokoi wodę. A za jeziorem łąki i wzgórza...

(Zygmunt Wasilewski, 1892 r.)

Rynek, koniec XIX w., kolekcja pocztówek J. Wolskiego

Rynek, koniec XX w., kolekcja pocztówek I. Gass

Rynek, koniec XIX w., kolekcja pocztówek J. Wolskiego

Wzgórze zamkowe, 1985, kolekcja pocztówek I. Gass

Rapperswil — Kolumna Barska

W pośrodku podwórca, pełnego świergotu ptactwa, wznosi się koryncka kolumna, ocieniona skrzydłami orła.

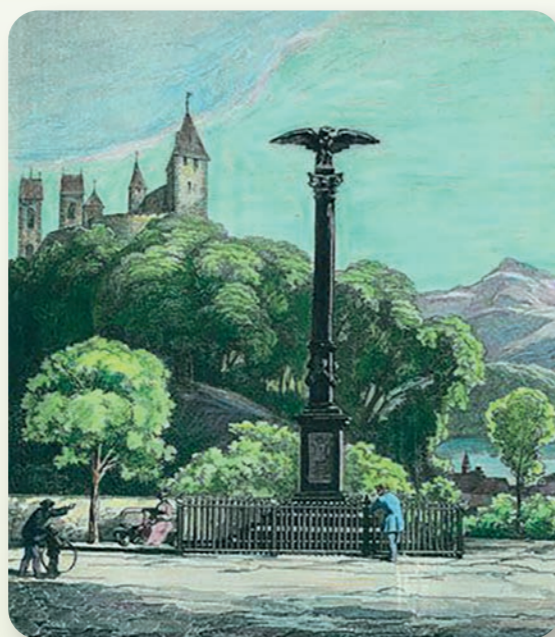
(Zygmunt Wasilewski, 1892 r.)

16 sierpnia 1868 r., w setną rocznicę Konfederacji Barskiej, w Rapperswilu z inicjatywy Władysława hr. Broel-Platera wzniesiono nad jeziorem kolumnę uwieńczoną orłem zrywającym się do lotu, zw. Kolumną Barską lub Kolumną Wolności. Na cokole kolumny znalazł się herb Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz napis: MAGNA RES LIBERTAS (WOLNOŚĆ JEST RZECZĄ WIELKĄ).

Kolumnę Barską projektował Juliusz Stadler, profesor Politechniki Zuryskiej, a wykonał miejscowy rzeźbiarz Louis Wethli.

W uroczystości odsłonięcia pomnika uczestniczyło ok. 10 tysięcy Polaków i Szwajcarów. Uroczystość rozpoczęła się mszą, po której nastąpił tłumny przemarsz pod kolumnę, odśpiewanie „Boże coś Polskę”, oddanie 10 salw armatnich i wreszcie odsłonięcie kolumny przez sześć dziewcząt w strojach narodowych.

Kolumna Barska nad jeziorem stała tylko dwa lata, gdyż w 1870 r. została uszkodzona przez burzę. Nową lokalizacją, tym razem na przeszło 80 lat, był dziedziniec zamkowy. Obecnie kolumna znajduje się przed głównym wejściem do zamku.

Kolumna Barska, koniec XIX w., kolekcja pocztówek J. Wolskiego

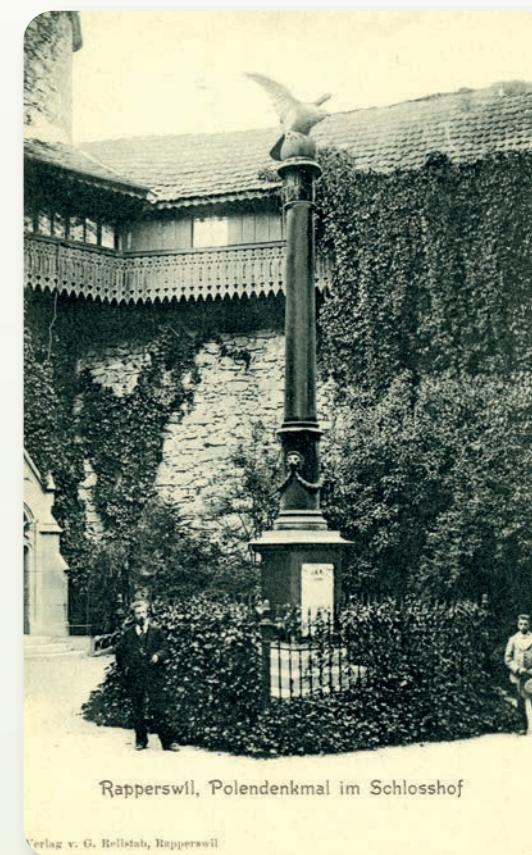
Polska Kolumna Wolności w Rapperswilu, Szwajcaria, rysunek pobrany ze strony <https://www.artsandculture.google.com/> (2.12.2020)

Kolumna Barska, koniec XIX w., kolekcja pocztówek J. Wolskiego

Kolumna Barska, koniec XIX w., kolekcja pocztówek J. Wolskiego

Kolumna Barska, koniec XIX w., kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

Kolumna Barska, koniec XIX w., kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

Rapperswil — Muzeum Narodowe Polskie i Muzeum Polskie

Muzeum Narodowe Polskie powstało z inicjatywy Władysława hr. Broel-Platera (1806–1889) na zamku rapperswilskim, który Plater wydzierżawił od miasta na 99 lat za symboliczny czynsz i uratował przed rozbiórką, inwestując wielkie sumy z własnych oszczędności. Muzeum zostało otwarte niezwykle uroczystie 23 października 1870 r. Miało za zadanie gromadzenie rozproszonych na obczyźnie pamiątek historycznych i dzieł sztuki związanych z krajem. Zbiory Muzeum Plater przekazał notarialnie narodowi polskiemu i zdecydował, że po odzyskaniu niepodległości zostaną przewiezione do Polski. Jego wola została zrealizowana w 1927 r. Mieszkańcy Rapperswilu uroczystie żegnali pociąg wywożący do Polski w 13 wagonach dzieła sztuki, rękopisy, książki. Większość tych zbiorów spłonęła w Warszawie podczas II wojny światowej.

Pomimo przewiezienia zbiorów rapperswilskich do kraju zamek zgodnie z umową Platera nadal należał do Polski. Jednak dopiero w 1935 r. otwarto na zamku wystawę Polnische Kunst, na której zaprezentowano ekspozycje młodych polskich artystów. W 1937 r. pod protektoratem polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych powstało drugie już polskie muzeum noszące nazwę Muzeum Polski Współczesnej. W 1945 r. nadzór nad Muzeum przejął komunistyczny rząd Polski, który chciał przekształcić je w placówkę o charakterze propagandowym. W tej sytuacji Szwajcarzy w 1949 r. wypowiedzieli Polsce przed terminem umowę dzierżawną. W 1952 r. zbiory ostatecznie wywieziono do Polski. W odpowiedzi na likwidację Muzeum w 1954 r. powstało Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Polskiego w Rapperswilu, które zorganizowało na zamku kilka wystaw. Dzięki zabiegom Towarzystwa w 1975 r. zostało otwarte, istniejące do dzisiaj, Muzeum Polskie.

Zamek w Rapperswilu. Wejście do Muzeum Narodowego Polskiego, ok. 1910, [w:] Muzeum Niepodległości, P-1950

To było gniazdo niepodległej Polski – Rapperswil, nad jeziorem, w uroczym zamku...

(Jerzy Odrowąż-Pieniążek, 1908)

Muzeum Narodowe Polskie. Zbrojownia, koniec XIX w., kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

Zamek w Rapperswilu. Sala wystawowa II, 1959, [w:] Muzeum Niepodległości, P-742

Muzeum Narodowe Polskie. Sala główna, koniec XIX w., kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

Zamek w Rapperswilu. Sala wystawowa I, 1959, [w:] Muzeum Niepodległości, P-743

Rapperswil — Mauzoleum Tadeusza Kościuszki

*Tylko zbiory po Kościuszcze duże i ciekawe,
kapliczka z sercem Kościuszki budzi głębokie
uczucie czci i rozrzewnienia...*

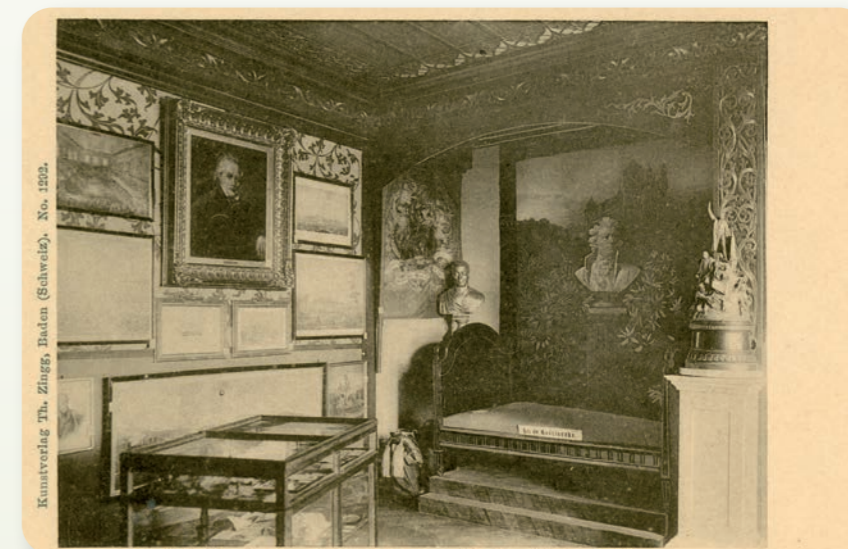
(Eliza Orzeszkowa, 1899 r.)

Największą relikwią Muzeum Narodowego Polskiego była urna z sercem Tadeusza Kościuszki, zmarłego w Solurze w 1817 r. Ozdobna urna z brązu trafiła do Rapperswilu w 1895 r., a w dwa lata później ustawiono ją w wieży prochowej w specjalnie zaprojektowanym przez architekta Xawera Müllera mauzoleum. Jego wnętrze ozdobiły malowidła przedstawiające m.in. anioły i Matkę Boską Częstochowską, autorstwa monachijskiego malarza Stefana Herwego. W 1927 r. urna z sercem przewieziona została do Polski w osobnym wagonie pod eskortą szwajcarskich żołnierzy i złożona na Zamku Królewskim w Warszawie. W 1939 r. ukryto ją w skarbcu katedry św. Jana, a po wojnie kilkakrotnie zmieniała miejsce pobytu. Dopiero w 1983 r. wróciła do odbudowanego Zamku Królewskiego, gdzie znajduje się do dzisiaj.

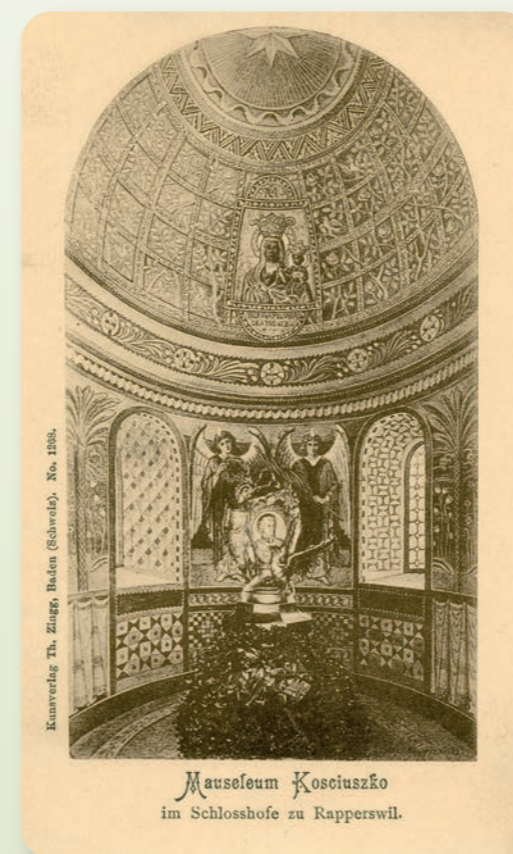
Od 1955 r. wieża prochowa pozostaje zamurowana i jedynie przez okienko można dojrzeć malowidła.

Richard Ramsay Reinagle, Kościuszko w Solurze 1816, kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

Pokój Tadeusza Kościuszki w Muzeum Narodowym Polskim w Rapperswilu, ok. 1895 r., kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

Wnętrze mauzoleum z sercem Tadeusza Kościuszki na parterze Wieży Prochowej zamku w Rapperswilu, po 1897 r., kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

Urnę z brązu z sercem Tadeusza Kościuszki w mauzoleum na zamku w Rapperswilu, po 1895 r., kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

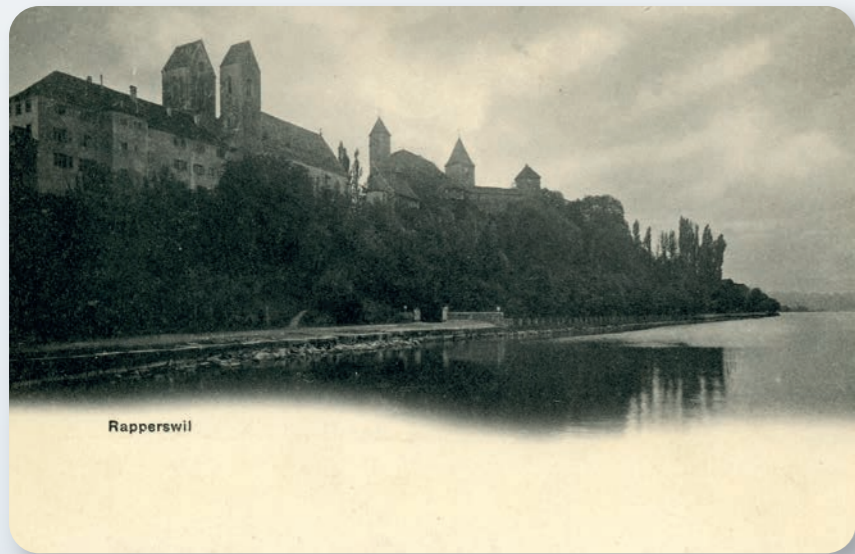

Medal wybity z okazji 100-letniej rocznicy śmierci Tadeusza Kościuszki, wykonany przez K. Zmigrodzkiego, po 1917 r., kolekcja pocztówek M. Sołobodowskiego

Rapperswil

Rapperswil. widok ogólny, koniec XIX w., z kolekcji J. Wolskiego

Rapperswil. widok ogólny, koniec XIX w., z kolekcji I. Gass

Rapperswil. widok ogólny, I połowa XX w., z kolekcji I. Gass

ISBN 978-83-950982-7-7

Der